

ارزیابی کیفیت محیط زندگی در نواحی روستایی از دیدگاه ساکنان (مطالعه موردی: دهستان میانده شهرستان فسا)

حمید برقی^۱ - حمزه رحیمی^{۲*} - محمدرضا بسحاق^۳ - محمد نوری^۴

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۳- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۴- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

تاریخ تصویب: ۱۳۹۲/۱۲/۰۶

صص: ۱۳-۲۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۵/۱۵

چکیده

هدف: تحقیق حاضر با هدف بررسی متغیرهای مؤثر بر رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط زندگی در نواحی روستایی، از دیدگاه ساکنان دهستان میانده شهرستان فسا انجام شده است؛ بر این اساس، با توجه به مطالعه ادبیات نظری مربوط به کیفیت محیط، چارچوبی مفهومی متشکل از عوامل شانزده‌گانه برای بررسی و تدوین مبانی تحقیق ارائه شده است.

روش: نوع پژوهش، از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش انجام تحقیق، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه برای محدوده موردنظر (دهستان میانده)، ۳۸۴ نفر محاسبه شد. برای تحلیل داده‌ها، از آزمون تک‌نمونه ای T، ضریب همبستگی اسپیرمن، فی و کرامر استفاده شده است. همچنین، در راستای تکمیل تحلیل‌ها، از روش‌های چندمعیاره فازی و تحلیل خوشه‌ای بهره گرفته شده است. در مجموع، امتیاز نهایی سطح رضایت ساکنان نواحی روستایی از محیط سکونتی خود، با استفاده از تحلیل خوشه‌ای در سه سطح رضایت قابل قبول، رضایت متوسط و رضایت پایین شناسایی شده است.

یافته‌ها: پایین‌ترین سطح رضایت ساکنان از کیفیت محیط ایجادشده، در روستاهای بیشه‌زرد، رحیم‌آباد، گهراب و ابوذراآباد است که سطح رضایت پایین‌تر از حد متوسط را داشته‌اند که در این راستا، بهبود دسترسی‌ها و وضعیت کالبدی معابر، ایجاد، گسترش و پیش‌بینی امکانات تفریحی مناسب و متناسب در محلات محروم، بهبود شیوه جمع‌آوری و دفع زباله‌های روستایی در سطح روستاها و سامان‌دهی فضاهای اطراف روستاها به‌ویژه دو روستای رحیم‌آباد و بیشه‌زرد، از جمله راهکارهایی هستند که براساس نتایج پیشنهاد گردیده‌اند.

محدودیت‌ها/ راهبردها: محدودیت پژوهش حاضر از نظر زمانی، مالی و نوع نگرش جامعه روستایی به برخی از سؤالات مرتبط با موضوعاتی مانند موضوع اقتصادی، اجتماعی و ... می‌باشد.

راهکارهای عملی: پژوهش حاضر بر این راهبرد تأکید دارد که برای ایجاد یک محیط مطلوب با توجه به پتانسیل‌های محیطی نقاط روستایی، برنامه مدونی برای ساکنان در نظر گرفته شود که به حد رضایت‌بخشی از زندگی دست یابند. ارتقای کیفیت محیط زندگی در مناطق روستایی به پایدارماندن این روستاها کمک شایانی می‌کند.

اصالت و ارزش: ارزش این پژوهش، داشتن نگاه متفاوت و ارائه نظرات و دیدگاه ساکنان به موضوع کیفیت محیط زندگی در مناطق روستایی ایران است.

کلیدواژه‌ها: کیفیت محیط زندگی، رضایتمندی، نواحی روستایی، روش چندمعیاره فازی، دهستان میانده.

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسئله

نگاه کالبدی- کارکردی برنامه‌ریزی‌ها به ابعاد و جنبه‌های مختلف زندگی سبب شد که اواخر دهه ۱۹۶۰، تحت‌تأثیر نیازها و آگاهی‌های جدید، مفاهیم اجتماعی نوینی مثل رفاه اجتماعی، کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی در قلمروی برنامه‌ریزی و توسعه عمومی مطرح شوند (مهدیزاده، ۱۳۸۵، ص. ۳۰۱). با رواج و کاربرد این مفاهیم در جهت دستیابی به معیارهای کیفی در مطلوبیت کیفیت محیط‌های شهری و روستایی، دخالت‌دادن عوامل محیطی، فرهنگی- اجتماعی و روانی به- عنوان ضرورتی اصلی مطرح شدند؛ البته، در دید جهانی، وقوع بحران‌های زیست‌محیطی و نابودشدن محیط‌زیست جهانی، در طرح موضوع کیفیت محیط به‌عنوان بخشی از مفهوم همه‌جانبه کیفیت زندگی بی‌تأثیر نبود (ون‌پل، ۱۹۹۷، ص. ۱) که تنزل کیفیت محیط سکونت را به‌همراه داشته است. افزون‌براین، کیفیت مفهوم پیچیده‌ای است که با توجه به موقعیت‌ها و شرایط گوناگون معانی متفاوتی دارد. بشر امروزه همیشه به خدمات با کیفیت بالا نیاز داشته است؛ ولی فهم مفهوم کیفیت و فرایند آن، تغییرات زیادی در ذهن ایجاد می‌کند (زرز گولرسوی، اوز سوی، ترز، گنلی ایگیتزر و وان پول، ۲۰۰۹، ص. ۱۱۰).

کیفیت زندگی ساکنان که چندبعدی است و عناصر مختلفی را در برمی‌گیرد، در کنش متقابل با محیط زندگی قرار دارد (آئو، ۲۰۰۵، ص. ۳۲)؛ بنابراین، توسعه همزمان ایده‌های کیفیت محیط روستایی و شاخص‌های آن، فعالیت هدفمندی است (براون، ۲۰۰۳، ص. ۸۶) و نگرانی درباره کیفیت زندگی پیشرفته از خصوصیات جامعه معاصر است (پیسون، ۲۰۰۳، ص. ۱۹) که می‌تواند تابعی از کیفیت محیط باشد. کنترل تغییرات محیط‌های کوچک شهری و روستایی هماهنگ با رشد روزافزون آن‌ها باعث خواهد شد تا در طی زمان مشکلاتی را که ممکن است در روند رشد اجتماعی شهر و روستاها قرار گیرند، مرتفع سازد.

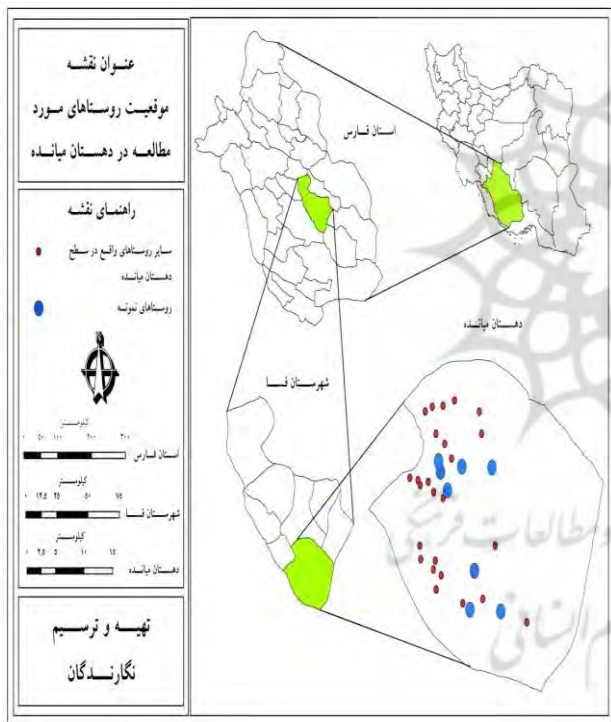
از این‌رو، در مقاله حاضر سعی بر آن است تا میزان رضایتی که ساکنان روستاهای مختلف دهستان میانه از محیط زندگی خود دارند، شناسایی شود. به‌عبارت‌دیگر، تحقیق حاضر به دنبال یافتن پاسخ به این سؤالات اساسی می‌باشد که میزان رضایت ساکنان روستایی در دهستان میانه از کیفیت محیط روستایی

ایجادشده در چه سطحی می‌باشد؟ از دیدگاه ساکنان، عوامل مؤثر بر کیفیت محیط روستاها کدام‌اند؟

۲. روش‌شناسی تحقیق

۲.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

شهرستان فسا از توابع استان فارس است که مرکز آن شهر فسا می‌باشد و بین ۵۳ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۱۵ دقیقه طول شرقی و ۲۸ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۲۹ درجه و ۲۴ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این شهرستان دارای ۴ بخش، ۴ شهر، ۸ دهستان، ۱۹۲ آبادی دارای سکنه و ۱۹۸ آبادی خالی از سکنه است. دهستان میانه جزو بخش شیب‌کوه است. همه ساکنان این دهستان (۲۷۶۷ نفر)، در ۱۵ روستای واقع در آن ساکن هستند (استانداری فارس، ۱۳۹۰، ص. ۳).

شکل ۱- موقعیت فضایی روستای مورد مطالعه در سطح دهستان میانه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

۲.۲. روش تحقیق

نوع پژوهش، از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش انجام تحقیق، توصیفی- تحلیلی می‌باشد. چارچوب نظری با استفاده از روش کتابخانه‌ای و مرور ادبیات مربوط به کیفیت محیط در فضاهای جغرافیایی نواحی روستایی ارائه شده است. سنجش کیفیت محیط با استفاده از دیدگاه کیفیت زندگی و بررسی عوامل دخیل در آن، براساس دیدگاه جغرافیای رفتاری انجام

پپچیدگی جامعه آماری برای مراجعه به اشخاص هدف در نواحی روستایی، از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است (مولر، شوسلر، و کاستنر، ۱۳۷۸، ص. ۴۰۴) در جدول (۱)، نحوه توزیع و فراوانی تعداد پرسشنامه‌ها، نشان داده شده است:

جدول ۱- فراوانی توزیع پرسشنامه در روستاهای نمونه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

ردیف	نام روستا	حجم جمعیت	حجم نمونه	درصد
۱	میانده	۵۵۹۰	۱۹۷	۵۱/۱۶
۲	نصیرآباد	۱۷۱۴	۶۰	۱۵/۲۶
۳	ابوذرآباد	۷۹۳	۲۷	۷
۴	گهراب	۸۳۹	۲۹	۷/۵۳
۵	بیدزرد	۷۷۹	۲۷	۷
۶	بیشه‌زرد	۴۷۲	۱۶	۴/۱۵
۷	رحیم‌آباد	۶۳۸	۲۲	۵/۷۱
۸	سده	۲۲۴	۸	۲/۱
جمع	-	۱۱۰۴۹	۳۸۵	۱۰۰

در پژوهش حاضر، برای تحلیل داده‌ها در ارتباط با مقایسه روستاهای دهستان میانده به لحاظ تعیین سطح رضایت از محیط ایجادشده، از روش فرایند تحلیلی سلسله‌مراتبی فازی بهره گرفته شده است. نتایج با استفاده از تحلیل خوشه‌ای در سه سطح بررسی شده است. همچنین، با به‌کارگیری آزمون تک‌نمونه ای T، ضریب همبستگی اسپیرمن، فی و کرامر، به بررسی و تحلیل داده‌ها پرداخته شده است.

۳.۲. معرفی متغیرها و شاخص‌ها

با توجه به مفهوم چندگانه و سلسله‌مراتبی کیفیت محیط، می‌توان مدل نظری کیفیت محیط را در قالب شکل (۲) تبیین نمود. در این مدل سعی بر این بوده است تا موارد حاصل از نتایج بررسی نظریه‌های مختلف کیفیت محیط روستایی در نظر گرفته شود و با روستاها تطابق داده شود. این نمودار براساس رویکرد از بالا به پایین و ایجاد درخت ارزش کیفیت محیط، در چهار سطح شکل گرفته است. در سطح اول درخت ارزش، کیفیت محیط قرار دارد. این مفهوم در این سطح قابل اندازه‌گیری و ارزش‌گذاری نمی‌باشد.

در سطح دوم، معیارهای اصلی سازنده کیفیت محیط در نواحی سکونتی در چهار بعد اقتصادی-اجتماعی، زیست-

شده است. در این راستا، روش‌ها و شاخص‌هایی که در رابطه با کیفیت محیط وجود داشتند، بررسی شدند و در نهایت، شاخص‌های اثرمحور مبتنی بر رضایتمندی ساکنان برای رسیدن به هدف پژوهش انتخاب شدند. ویژگی‌های سن، جنس، سطح تحصیلات، رضایت اقتصادی و وضعیت تأهل به‌عنوان ویژگی‌های فردی و مستقل شناسایی شده‌اند تا تأثیرشان بر رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی و هریک از عوامل شانزده-گانه آن به‌عنوان متغیرهای وابسته تحلیل گردد.

براین اساس، مدل ارزیابی کیفیت محیط با ایجاد نمودار درختی با روش تجزیه‌ای (بالا به پایین) و در چهار سطح طراحی شد. سپس، با شناخت محدوده مطالعاتی و انتخاب دهستان میانده که با توجه به عوامل مختلف برای انجام تحقیق، مناسب تشخیص داده شد و شناسایی ویژگی‌های این محدوده، برای آزمون فرضیه‌های تحقیق در محل (بررسی رابطه‌ای که بین متغیرهای مستقل ذکرشده با متغیرهای وابسته ذکرشده دارد) و انجام بررسی‌های میدانی، اقدام به جمع‌آوری داده‌های موردنیاز گردید.

حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برای دهستان میانده و با ضریب اطمینان ۹۵٪ با در نظر گرفتن فرضیه حداکثر ناهمگنی $(p=q=0/5)$ برابر با ۳۸۵ برآورد شد. در این راستا، نمونه‌گیری از جامعه آماری به روش نمونه‌گیری احتمالی ساده صورت گرفت که از ارزش علمی برخوردار می‌باشد. ارزش‌گذاری داده‌ها با استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت انجام شده است. برای یافتن وزن معیارها نیز از نظرات ده نفر از کارشناسان بهداشت محیط و برنامه‌ریزان روستایی استفاده گردیده است. در بررسی روایی پرسشنامه، از روایی صوری (ذهنی)، نظرات کارشناسان و مطابقت با مطالعات قبلی استفاده شده است. برای پایایی ابزار سنجش نیز از شیوه پیش‌آزمون و محاسبه آلفای کرونباخ استفاده گردیده است. عدد به‌دست‌آمده از محاسبه آلفا برای ۴۰ پرسشنامه مقدماتی، ۰/۷۶ است که نشان می‌دهد ابزار پژوهش از پایایی مناسبی برخوردار است. نمونه‌گیری در دو مرحله انجام شد: ابتدا، برای توزیع متناسب نمونه در سطح جامعه مورد مطالعه، مشخص کردن ویژگی‌های کلی جامعه و تأیید کردن ویژگی‌های کلی جامعه، از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی احتمالی (علمی) استفاده شده است (حافظ‌نیا، ۱۳۸۹، ص. ۱۵۳)؛ به این ترتیب، به نسبت سهم جمعیتی هریک از روستاهای دهستان میانده، درصدی از پرسشنامه‌ها به روستای مورد نظر اختصاص داده شد؛ در مرحله بعد، با توجه به

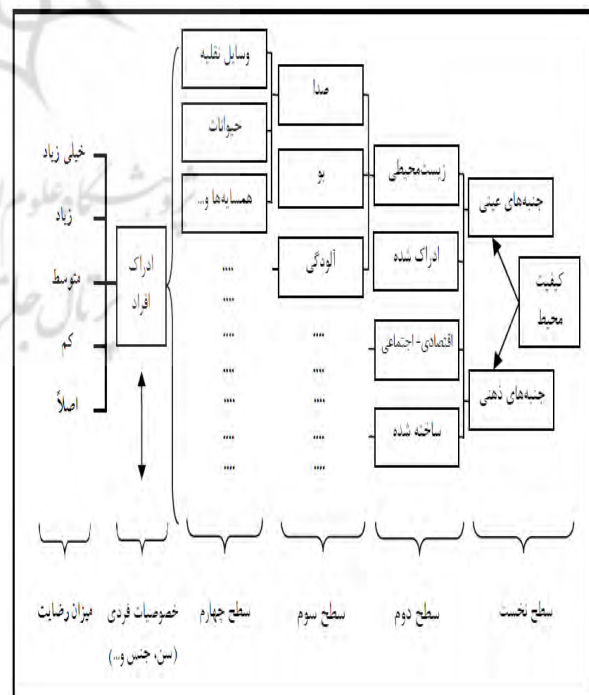
۳. مبانی نظری تحقیق

سنجش کیفیت محیط، اولین مرحله در اداره‌کردن و مدیریت کیفیت محیط نواحی سکونتی است. با توجه به اینکه کیفیت محیط مفهومی تک‌بعدی نیست؛ بلکه مجموعه‌ای از متغیرها می‌باشد (کراپ و زاوادسکی^۴، ۱۹۷۶، ص. ۲۴۲)، منابع و روش‌های مختلفی برای شناسایی و ساختاربندی ویژگی‌های مرتبط با محیط‌های زندگی وجود دارد. ویژگی‌ها را می‌توان با استفاده از مصداق‌های مشابه، مرور ادبیات مربوط یا توسط مصاحبه (مستقیم یا غیرمستقیم) با اشخاص مرتبط با موضوع استخراج کرد (ون‌پل، ۱۹۹۷، ص. ۳۲). برای ساختاربندی ویژگی‌ها دو روش وجود دارد: روش تجزیه‌ای کل به جزء (از بالا به پایین) و ترکیبی جزء به کل (از پایین به بالا). حاصل کار هر دو روش ایجاد درخت ارزش به‌صورت سلسله‌مراتبی می‌باشد (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۹، ص. ۶۹). تمرکز بر کیفیت محیطی کلیدی برای پژوهش در جغرافیای اجتماعی شهری و روستایی است؛ براین اساس، جغرافیای اجتماعی تلاش قابل‌ملاحظه‌ای برای ارزیابی محیط‌های مختلف سکونتی معطوف داشته است (پیسون، ۱۹۸۴، ص. ۶۰). جغرافیدانان همواره هدف غایی از مطالعات جغرافیایی را ارتقای کیفیت زندگی انسان بیان کرده‌اند. در تعاریف متعدد که از علم جغرافیا از زمان‌های بسیار دور (از زمان ارتوستن) تاکنون ارائه شده است، بر رابطه متقابل انسان و محیط تأکید شده است. جغرافیدانان همواره در پی بهینه‌کردن این رابطه در جهت مطلوبیت بخشی به زندگی انسان بوده‌اند. این پژوهش در قالب دیدگاه مکتب جغرافیای رفتار فضایی، سعی در تبیین ویژگی‌های فردی تأثیرگذار بر ادراک ساکنان از کیفیت محیط زندگی را دارد. مکتب رفتار فضایی در پی شناخت نقشه‌های ذهنی افراد و پرده‌برداری از ادراکات عمیق آن‌ها درباره مکان‌ها است (شکویی، ۱۳۸۴، ص. ۱۱۱)؛ اما در این دیدگاه ویژگی‌های فردی نیز در این ارتباط تأثیرگذار می‌باشند. به‌بیانی‌دیگر، در فرایند ادراک افراد از کیفیت محیط، صافی‌هایی وجود دارند که آن را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در تبیین رابطه رفتار انسان و محیط، الگوهای مختلفی ارائه شده‌اند که از جمله آن، الگوی ماشین‌انگار، الگوی ادراکی، شناختی و انگیزشی، الگوی رفتاری، الگوی بوم‌شناختی یا الگوی نظام‌های اجتماعی انسان هستند. بررسی این الگوها نشان می‌دهد در ابتدا، نوع نگاه به رفتار انسان و محیط رابطه‌ای ایستا و حاکی از تأثیرپذیری شدید

محیطی، کالبدی یا ساخته‌شده و ادراک‌شده در نظر گرفته شده‌اند؛ اما نکته‌ای که باید ذکر شود این است که ابعاد ذکرشده صرفاً برای سهولت مطالعه و طبقه‌بندی داده‌های به‌دست‌آمده ارائه شده‌اند؛ زیرا، ابعاد محیط روستایی حالتی درهم‌تنیده دارند و نمی‌توان به‌طور کامل آن‌ها را از هم تفکیک کرد.

در سطح سوم، هرکدام از معیارها به زیرمعیارهای مربوط تقسیم شده‌اند. برای بعد اقتصادی-اجتماعی، معیارهای تسهیلات روستایی، روابط اجتماعی، شلوغی و امنیت در نظر گرفته شده‌اند. صدا، بو، آلودگی، زیاله و فضای سبز معیارهای تشکیل‌دهنده بعد زیست‌محیطی هستند. بعد کالبدی (ساخته-شده) از معیارهای ساختمان‌ها، شبکه دسترسی و دسترسی به خدمات تشکیل شده است. بعد ادراک‌شده دارای معیارهای نظم، سرزندگی و تعلق مکانی می‌باشد.

در سطح چهارم، معیارها به‌صورت سنجه‌هایی براساس شاخص‌های کیفیت محیط (رضایتمندی-احساس آزرده‌گی) آورده شده است. مجموع سنجه‌های مورد استفاده برای تحلیل این سطح، بالغ بر ۹۵ معیار است که برای طولانی‌نشدن سخن از ذکر آن‌ها در متن مقاله خودداری شده است.

شکل ۲- مدل مفهومی کیفیت محیط، ابعاد و عوامل شانزده‌گانه آن

مأخذ: حاجی‌نژاد، رفیعیان، و زمانی، ۱۳۸۹، ص. ۱۳۶

فرهنگ، نگرش و ارزش حاکم بر تفکر ادراک‌کننده بستگی دارد. درحقیقت، ادراک محیطی از تعامل ادراک حسی و شناخت که در ذهن انسان تجربه شده‌اند، حادث می‌شوند. در این فرایند نقش محیط به‌عنوان عامل اساسی در رشد، توسعه و درنهایت، در یادگیری موردتوجه قرار می‌گیرد (مطلبی، ۱۳۸۰، ص. ۵۶).

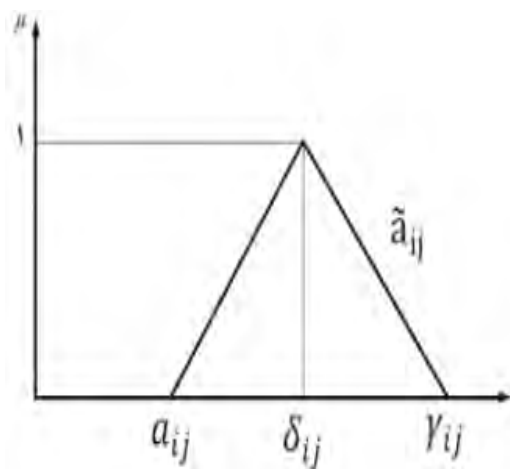
به‌نظر برخی از صاحب‌نظران، رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی مفهومی کیفی است که عوامل متعددی در آن تأثیرگذار هستند (وین‌هون^۸، ۱۹۹۶، ص. ۳). برخی از صاحب‌نظران علوم اجتماعی بر این باور هستند که کیفیت محیط می‌تواند عاملی تأثیرگذار بر کیفیت زندگی باشد. لانسینگ و مارانز^۹ (۱۹۶۹) بر این باور هستند که محیط با کیفیت بالا، حس آسایش و رضایتمندی را از طریق ویژگی‌هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی یا نمادین باشد، به جمعیت خود القا می‌کند و در نتیجه، کیفیت زندگی را ارتقا می‌دهد. درمقابل این نظر، برخی از دیگر کیفیت زندگی را مفهومی کیفی می‌دانند که تنها از محیط منشعب نمی‌شود؛ بلکه عملی رفتارمحور بین خصوصیات محیطی و خصوصیات فردی است (پیسون^{۱۰}، ۱۹۹۰، ص. ۴)؛ زیرا، ادراک فردی درمورد موقعیت شخصی در مباحث فرهنگی و نظام‌های ارزشی زندگی که شخص در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها و نگرانی‌هایش در زندگی پیش‌رو دارد، می‌تواند بر روی کیفیت زندگی افراد مؤثر باشد. زالای^{۱۱} (۱۹۸۰) بر این باور است که کیفیت محیط سکونتی مفهومی ثابت نیست و به‌صورت مداوم درحال تغییر و تحول می‌باشد. هنگامی که ما با مفهومی درحال تغییر مواجه هستیم. تفرق آرا و نبود یکسانی، موضوعی طبیعی است. برخی از مفاهیم که در ابتدای پیدایش به‌صورت یک مفهوم مبهم مطرح می‌شوند، در پی تحقیقات بیشتر و تخصصی‌تر می‌توانند روشن‌تر شوند. عده‌ای نیز بر این باور هستند که یکسانی در مفاهیم ضرورتاً واجب نیست. کیفیت محیط به‌مثابه یک مفهوم دربرگیرنده نظریات مختلف مربوط به جنبه‌های گوناگون کیفیت محیطی است که چندبعدی است؛ اما بعضی از محققان ادعا می‌کنند که تعریف این مفاهیم چندبعدی ممکن نیست (کلادوس و دانه^{۱۲}، ۱۹۹۹، ص. ۴۴۶). تعاریف متفاوتی از کیفیت محیط وجود دارد؛ اما تعریفی را که در ربط و پیوند با مفهوم کلی‌تر «کیفیت زندگی» می‌باشد، می‌توان چنین دانست. همزمان با پدیدارشدن بحران‌های محیطی، کیفیت محیط سکونت به‌عنوان بخشی از مفهوم کلی کیفیت زندگی شناخته

انسان از محیط بوده است (الگوی ماشین‌انگار انسان)؛ اما به‌مرور زمان، دیدگاه‌ها به سمتی سوق پیدا کردند که رفتار انسان و محیط به‌صورت درهم تنیده، با هم و به‌صورت پویا و درحال تغییر موردبررسی قرار می‌گیرند که این همان الگوی بوم-شناختی را تداعی می‌نماید (آلتن، ۱۳۸۲، صص. ۲۴۹-۲۴۸). در این مطالعه، از اصول مطرح در الگوی بوم‌شناختی برای تحلیل رابطه ادراک ساکنان نواحی روستایی دهستان میانده از کیفیت محیط زندگی بهره گرفته شده است. رونالد جانسون در این باره بر این اعتقاد است که در زمان ما هدف بسیاری از جغرافیدانان این است که در سراسر جهان با حذف نابرابری‌های شدید اجتماعی و اقتصادی، همه خانواده‌ها بتوانند به شغل دائمی، مسکن سالم، بهداشت و درمان، آموزش و امنیت (شکویی، ۱۳۸۳، ص. ۱۵۶) و به‌طور کلی، به حد رضایت‌بخشی از زندگی دست یابند. مطالعه ادبیات کیفیت زندگی نشان می‌دهد این مفهوم بر دو موضوع تمرکز دارد: رفاه شخصی و کیفیت زندگی. درحالیکه رفاه شخصی بر فرد مترتب است، کیفیت زندگی به محیط مرتبط می‌باشد.

همه مطالعات کیفیت زندگی تحت دو سرفصل شاخص‌های عینی و ذهنی صورت می‌گیرند؛ بنابراین، یکی از مشخصات اصلی و بنیادی کیفیت زندگی، چندبعدی بودن آن است (آلن و وگت و کردز^۵، ۲۰۰۲، ص. ۱۴). شاخص‌های عینی، محیط زندگی و کار را تشریح می‌کنند؛ شاخص‌های ذهنی راه‌هایی را که مردم شرایط اطرافشان را درک و ارزیابی می‌کنند، تشریح می‌نمایند. به‌طور کلی، شاخص‌های ذهنی برای اندازه‌گیری رفاه شخصی استفاده می‌شوند و شاخص‌های عینی برای مقایسه شهرها و مکان‌ها استفاده می‌گردند. با توجه به شاخص‌های ذهنی، رفاه شخصی براساس رضایتمندی هدف می‌باشد؛ درحالیکه شاخص‌های عینی، کیفیت زندگی روستایی را با توجه به قابلیت زندگی بودن آن نشان می‌دهند (لونت و نیجکمپ^۶، ۲۰۰۶، ص. ۴). برای اهداف برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری، شاخص‌های ذهنی نسبت به شاخص‌های عینی ارجح هستند؛ زیرا، این شاخص‌ها بازخوردهای ارزشمندی را برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران فراهم می‌کنند (داس^۷، ۲۰۰۸، ص. ۲۹۸).

در این راستا، کیفیت محیط که بخشی از قابلیت‌های محیط می‌باشد (لنگ، ۱۳۸۳، ص. ۹۱)، براساس ادراک محیطی افراد بررسی می‌شود. ادراک محیط فرایندی است که از طریق آن انسان داده‌های لازم را براساس نیازش از محیط پیرامون خود برمی‌گزیند؛ بنابراین، می‌توان آن را هدفمند دانست که به

$$\gamma_{ij} = \text{Max}(\beta_{ijk}) \rightarrow k = 1, 2, 3, \dots, n$$

شکل ۳- تابع عضویت مثلثی در روش دلفی فازی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

در روابط بالا، β_{ijk} نشان‌دهنده اهمیت نسبی پارمتر i بر پارمتر j از دیدگاه متخصص k ، γ_{ij} و a_{ij} به ترتیب حد بالا و پایین نظرهای پرسش‌شوندگان و δ_{ij} میانگین نظرهای پرسش‌شوندگان می‌باشند. بدیهی است که مؤلفه‌های عدد فازی به‌گونه‌ای تعریف شده‌اند که $a_{ij} \leq \delta_{ij} \leq \gamma_{ij}$ باشد. به علاوه، مقادیر این مؤلفه‌ها در بازه $[9, \frac{1}{9}]$ تغییر می‌کنند.

تشکیل ماتریس معکوس فازی: در این مرحله، با توجه به اعداد فازی به‌دست‌آمده از مرحله قبل، ماتریس مقایسه زوجی فازی بین پارامترهای مختلف، به‌شرح رابطه زیر تشکیل می‌شود (چنگ و لین، ۲۰۰۲، ص. ۱۴۸):

$$\tilde{A} = [\tilde{a}_{ij}] \tilde{a}_{ij} \times \tilde{a}_{ij} \cong 1 \\ \forall i, j = 1, 2, 3, \dots, n$$

محاسبه وزن فازی نسبی پارامترها: وزن نسبی پارامترها از روابط زیر محاسبه می‌شود:

$$\tilde{Z}_i = [\tilde{a}_{ij} \otimes \dots \otimes \tilde{a}_{ij}]^{\frac{1}{n}} \\ \tilde{W}_i = \frac{\tilde{Z}_i}{(\tilde{Z}_i \oplus \dots \oplus \tilde{Z}_n)}$$

در جدول (۲)، می‌توان وزن نسبی فازی محاسبه‌شده برای هریک از معیارهای رضایت از کیفیت محیط زندگی را مشاهده کرد:

شد. این مفهوم به‌مثابه بازتابی از تمام جوانب احساس رفاه فردی، شامل همه متغیرهایی که بر رضایتمندی انسان مؤثر هستند، فرض شده است (اوت^{۱۶}، ۱۹۷۸، ص. ۳۷۱).

۴. یافته‌های تحقیق

۴.۱. ارزش‌گذاری معیارهای کیفیت محیط روستایی

روش دلفی فازی در دهه ۱۹۸۰ میلادی توسط گافمن و گوپتا^{۱۳} ابداع شد (چنگ و لین^{۱۴}، ۲۰۰۲، ص. ۱۴۷). از آنجایی که تصمیم‌های اتخاذشده خبرگان براساس صلاحیت فردی آنان می‌باشد و به‌شدت ذهنی است، بهتر است داده‌ها به جای اعداد قطعی، با اعداد فازی نمایش داده شوند. مراحل اجرای روش دلفی فازی به‌شرح زیر می‌باشد:

انتخاب خبرگان و تشریح مسئله برای آن‌ها: تعداد شرکت‌کنندگان معمولاً کمتر از ۵۰ نفر و اکثراً ۱۰ تا ۲۰ نفر بوده‌اند (گریسپ و پلیرتر، دافیلد، آدامز و ناگی^{۱۵}، ۱۹۹۷، ص. ۱۱۷). در پژوهش حاضر، تعداد ده نفر از کارشناسان بهداشت محیط و برنامه‌ریزان روستایی به‌عنوان افراد خبره در ارتباط با موضوع کیفیت محیط روستایی انتخاب شده‌اند؛ تهیه پرسشنامه و ارسال آن برای متخصصان با هدف نظرسنجی از خبرگان: این مرحله نیز با مراجعه حضوری به محل کار متخصصان انجام شد؛

محاسبه اعداد فازی: برای محاسبه اعداد فازی $(\tilde{a}_{ij})$ ، نظرهای حاصل از نظرسنجی از خبرگان، به‌طور مستقیم مدنظر قرار می‌گیرند. اعداد فازی در این مرحله را می‌توان براساس توابع عضویت مختلف همچون روش مثلثی محاسبه کرد. با توجه به مجموعه هدف در پژوهش حاضر (محاسبات مربوط به روش مثلثی)، محاسبه اعداد فازی مثلثی در شکل (۳) نشان داده شده است. در این حالت، یک عدد فازی به‌صورت روابط زیر تعریف می‌شود (چنگ و لین، ۲۰۰۲، ص. ۱۴۷) که در شکل (۳) جایگاه هرکدام نشان داده شده است:

$$\tilde{a}_{ij} = (a_{ij}, \delta_{ij}, \gamma_{ij})$$

$$a_{ij} = \text{Min}(\beta_{ijk}) \rightarrow k = 1, 2, 3, \dots, n \\ \delta_{ij} = \frac{\sum_{k=1}^n \beta_{ijk}}{N} \rightarrow k = 1, 2, 3, \dots, n$$

جدول ۲- وزن نسبی فازی هریک از معیارها

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

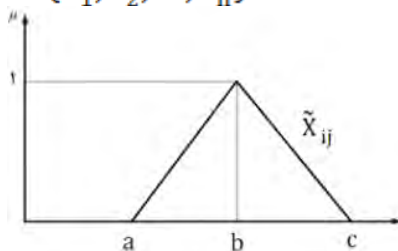
معیارها	Z_i	$\tilde{W}_i$
صدا	(۰/۸۰۷، ۱/۲۳۳، ۱/۷۶۲)	(۰/۰۳، ۰/۰۷، ۰/۱۶)
بو	(۰/۸۴۷، ۱/۳۱۱، ۱/۸۵۹)	(۰/۰۳، ۰/۰۸، ۰/۱۷)
آلودگی هوا	(۰/۹۷۴، ۱/۴۴۶، ۲/۰۹۳)	(۰/۰۴، ۰/۰۸، ۰/۱۹)
زباله	(۰/۷۷۲، ۱/۳۰۰، ۱/۹۰۳)	(۰/۰۳، ۰/۰۸، ۰/۱۷)
امنیت	(۰/۷۲۵، ۱/۱۴۶، ۱/۵۶۱)	(۰/۰۳، ۰/۰۷، ۰/۱۴)
شلوغی	(۰/۶۲۹، ۰/۹۷۹، ۱/۴۶۷)	(۰/۰۲، ۰/۰۶، ۰/۱۳)
تسهیلات روستایی	(۰/۷۱۹، ۱/۱۹۸، ۱/۶۸۱)	(۰/۰۳، ۰/۰۷، ۰/۱۵)
تعلق مکانی	(۰/۳۸۸، ۰/۶۷۵، ۱/۰۵۳)	(۰/۰۲، ۰/۰۴، ۰/۱۰)
ساختمان‌ها	(۰/۳۶۱، ۰/۶۳۹، ۱/۰۶۸)	(۰/۰۱، ۰/۰۴، ۰/۱۰)
شبکه دسترسی	(۰/۵۹۷، ۱/۰۱۸، ۱/۵۸۱)	(۰/۰۲، ۰/۰۶، ۰/۱۴)
فضای سبز	(۱/۰۸۲، ۱/۵۳۰، ۲/۱۳۴)	(۰/۰۴، ۰/۰۹، ۰/۱۹)
روابط اجتماعی	(۰/۴۸۳، ۰/۷۲۳، ۱/۰۷۱)	(۰/۰۲، ۰/۰۴، ۰/۱۰)
دسترسی به خدمات	(۰/۸۶۸، ۱/۴۰۱، ۲/۰۷۳)	(۰/۰۳، ۰/۰۸، ۰/۱۹)
سرزندگی	(۰/۶۷۲، ۰/۹۹۷، ۱/۴۷۰)	(۰/۰۳، ۰/۰۶، ۰/۱۳)
نظم	(۰/۳۸۲، ۰/۶۹۶، ۱/۰۸۴)	(۰/۰۲، ۰/۰۴، ۰/۱۰)
شناخت محیط اطراف	(۰/۶۶۲، ۰/۹۵۳، ۱/۳۲۹)	(۰/۰۳، ۰/۰۶، ۰/۱۲)

متعلق به روستاهای رحیم‌آباد، بیدزرد و بیشه‌زرد، به ترتیب با ۲/۶۵، ۲/۵۰ و ۲/۳۸ امتیاز است.

تعیین میزان رضایت ساکنان نواحی روستایی دهستان میانده (براساس نظرات کارشناسان برنامه‌ریزی مجتمع‌های زیستی و کارشناسان بهداشت محیط در ارتباط با شاخص‌های مورد بحث) با به‌کارگیری روش شباهت به گزینه ایده‌آل فازی انجام شد. از آنجایی که در انجام تحلیل براساس روش‌های فازی نیاز به داده‌های فازی است، در این باره عدد فازی مثلثی برای تحلیل به صورتی که در بردار شکل (۴) نشان داده شده است، بیان گردیده است.

$$b = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{N}$$

$$c = \text{Max}\{x_1, x_2, \dots, x_n\}$$

شکل ۴- نمایش گرافیکی میزان رضایتمندی پرسش‌شوندگان

از محیط ساخته شده در حالت فازی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

با استفاده از روش دلفی فازی می‌توان مقادیر قطعی وزن‌های فازی به دست آمده را نیز برای معیارها محاسبه کرد. از آنجایی که در پژوهش حاضر تحلیل‌های تکمیلی براساس تکنیک شباهت به گزینه ایده‌آل فازی انجام خواهند شد و به ارزش‌های فازی معیارها نیاز است، از تعیین وزن‌های قطعی معیارها خودداری شده است و وزن‌های فازی محاسبه شده هدف قرار داده شده‌اند.

۲.۴. بررسی میزان رضایتمندی ساکنان دهستان میانده

برای به دست آوردن میزان رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط و معیارهای منتخب، از آزمون T تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. با توجه به اینکه در جریان ابزار گردآوری داده‌ها از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت استفاده شد و امتیاز ۱ نشان‌دهنده میزان بسیار کم رضایتمندی و امتیاز ۵ نشان‌دهنده بیشترین حد رضایتمندی است، عدد ۳ را می‌توان به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها انتخاب کرد؛ از این رو، می‌توان میانگین امتیاز رضایتمندی را با عدد ۳ مقایسه کرد. میانگین امتیاز شانزده‌گانه معیار مورد بحث برای ساکنان، بدون در نظر گرفتن وزن معیارها نشان می‌دهد که در بین ۸ روستای مورد بررسی، تنها روستای میانده میانگین بالاتر از حد متوسط (۳/۲۱) را دارد. حد متوسط رضایتمندی از محیط متعلق به روستاهای گهراب، ابوذرآباد و سده، به ترتیب با امتیازهای ۲/۹۷، ۲/۹۰ و ۲/۸۸ می‌باشد و پایین‌ترین حد رضایتمندی از محیط نیز

پس از این مرحله، برای مقایسه گزینه‌ها (روستاها) در ارتباط با معیارها (عوامل شانزده‌گانه)، از داده‌های گردآورده شده استفاده گردیده است که درجه عضویت هر کدام در نمودار بالا نشان داده شده است. به بیان ساده‌تر، در پژوهش حاضر در ارتباط با معیارهای مختلف در مناطق روستایی، به صورت منفک کمترین میزان رضایت،

a و بیشترین میزان رضایت، c و نیز میانگین نظرات، b در نظر گرفته شده‌اند. برای طولانی‌نشدن بحث، از آوردن محاسبات و جدول‌های مربوط به هر ماتریس خودداری شده است و خروجی نتایج حاصل از تحلیل داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش شباهت به گزینه ایده‌آل فازی در جدول (۳) نشان داده شده است:

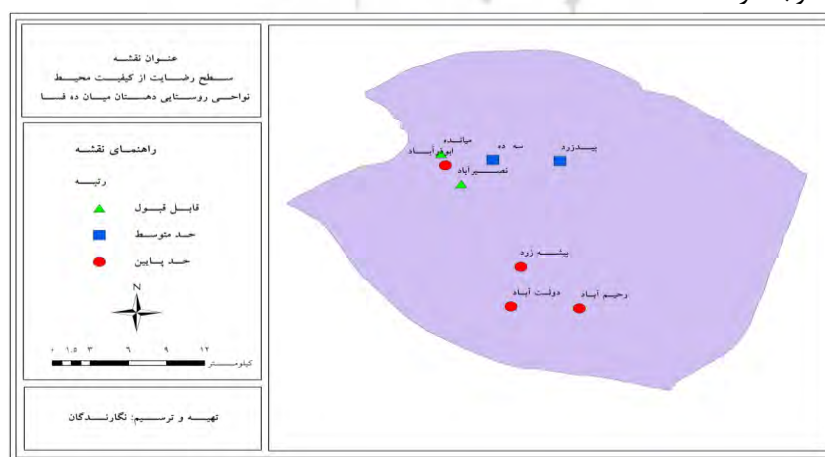
جدول ۳- نتایج نهایی امتیاز F. TOPSIS از رضایت ساکنان نواحی روستایی دهستان میانده

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

نواحی روستایی	ضد ایده‌آل فازی	حل ایده‌آل فازی	شاخص شباهت به ایده‌آل فازی	سطح رضایت نسبی
میانده	۱/۰۹۸	۱/۳۳۷	۰/۴۵۱	رضایت قابل قبول
نصیرآباد	۰/۹۵۳۵۲۶	۱/۳۴۹۰۰۹	۰/۴۱۴	
بیدزرد	۰/۷۸۹۷۶۷	۱/۳۷۲۷۸۲	۰/۳۸۹	رضایت متوسط
سده	۰/۷۹۴۷۶۳	۱/۳۸۲۱۶۶	۰/۳۸۶	
بیشه‌زرد	۰/۸۶۵۳۵۵	۱/۳۵۹۷۵۹	۰/۳۷۳	رضایت پایین
رحیم‌آباد	۰/۷۹۶۵۰۲	۱/۳۷۱۷۷۴	۰/۳۶۷	
گهراب	۰/۸۴۱۸۱۲	۱/۳۴۱۲۶	۰/۳۶۵۲	
ابوذرآباد	۰/۸۱۵۰۳۱	۱/۳۶۹۹۲۴	۰/۳۶۵۱	

از دلایل عینی سطح رضایت بالا در دو روستای میانده و نصیرآباد می‌توان به نزدیکی این روستاها به شهر و دسترسی آسان به مراکز خدمات شهری و آسفالت‌کشی معابر عبوری اصلی و ساخت‌وسازهای جدید بر اثر اجرای طرح هادی روستایی اشاره کرد. همانطور که گفته شد، سطح دوم شامل روستاهای بیدزرد و سده است. از دلایل عینی سطح رضایت متوسط در این دو روستا می‌توان به اجرای بخشی از طرح هادی روستایی اشاره کرد. روستاهای رحیم‌آباد، بیشه‌زرد، گهراب و ابوذرآباد، سطح سوم تقسیم‌بندی (پایین‌ترین سطح رضایت) را تشکیل می‌دهند که از جمله دلایل اصلی آن می‌توان به نبود برنامه‌ریزی، نبود نظم بصری محیط، کمبود فضای سبز و اجرانشدن طرح هادی و مسائلی از این دست اشاره کرد.

در مجموع، امتیاز نهایی سطح رضایت ساکنان نواحی روستایی منتخب از محیط سکونتی خود، با استفاده از روش تحلیل خوشه‌ای، در سه سطح رضایت قابل قبول، متوسط و پایین شناسایی گردید. در ارتباط با سطح رضایت ساکنان از کیفیت محیط زندگی خود در محدوده مورد مطالعه، به ترتیب نواحی روستایی میانده و نصیرآباد سطح رضایت بالایی را نشان می‌دهند. در این مطالعه، سطح دوم رضایت از محیط سکونتی، به عنوان رضایت متوسط شناسایی شده است که به ترتیب نواحی روستایی بیدزرد و سده در این گروه عضویت دارند که از میزان رضایت آن‌ها کاسته می‌شود. پایین‌ترین سطح رضایت ساکنان از کیفیت محیط روستایی ایجاد شده، در روستاهای بیشه‌زرد، رحیم‌آباد، گهراب و ابوذرآباد شناسایی شده است که سطح رضایت کمتر از حد متوسط را نشان می‌دهند. برای کسب اطلاعات بیشتر می‌توان به شکل (۵) که در این باره است، توجه کرد.

شکل ۵- سطح رضایت از کیفیت محیط نواحی روستایی دهستان میانده

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

مسئولیت، مسکن (ساختمان‌ها)، شبکه دسترسی، امکانات رفاهی و تفریحی، روابط اجتماعی، دسترسی به خدمات، سرزندگی و شادابی و نظم موجود رابطه معنی داری دارد. متغیر سن با میزان رضایت از، صدا، بو، آلودگی، امنیت اجتماعی، تسهیلات روستایی، احساس مسئولیت، مسکن، شبکه دسترسی، امکانات رفاهی و تفریحی، روابط اجتماعی، دسترسی به خدمات، شادابی و سرزندگی، نظم موجود و شناخت محیط اطراف دارای رابطه معنی داری می‌باشد.

متغیر وضعیت تأهل با میزان رضایت از، صدا، بو، آلودگی، جمع‌آوری زباله، امنیت اجتماعی، احساس مسئولیت، روابط اجتماعی و دسترسی به خدمات، و متغیر میزان تحصیلات با بو، میزان شلوغی، تسهیلات روستایی، احساس مسئولیت، شبکه دسترسی، امکانات رفاهی و تفریحی، دسترسی به خدمات، سرزندگی، نظم موجود و شناخت محیط اطراف دارای رابطه معنی داری است. همچنین، متغیر رضایت اقتصادی با میزان رضایت از امنیت اجتماعی، تسهیلات روستایی، احساس مسئولیت، مسکن و روابط اجتماعی در چنین حالتی هستند که مقدار Sig هر کدام از آن‌ها در جدول (۴) مشاهده می‌شود:

جدول ۴- رابطه بین متغیرهای فردی مستقل با عوامل شانزده‌گانه کیفیت محیط زندگی در دهستان میانده

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

عوامل	جنس		سن		وضعیت تأهل		میزان تحصیلات		رضایت اقتصادی	
	رابطه	Sig	رابطه	Sig	رابطه	Sig	رابطه	Sig	رابطه	Sig
صدا	دارد	۰/۰۳۰	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۱۲	ندارد	۰/۹۹۲	ندارد	۰/۵۵۲
بو	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۲۶	دارد	۰/۰۲۶	ندارد	۰/۱۴۱
آلودگی	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۴۰	ندارد	۰/۷۹۳	ندارد	۰/۶۴۹
زباله	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۶۷۶	دارد	۰/۰۴۶	ندارد	۰/۲۶۴	ندارد	۰/۱۱۰
امنیت	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۲۳	ندارد	۰/۴۱۹	دارد	۰/۰۰۰
شلوغی	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۹۵۷	ندارد	۰/۸۰۴	دارد	۰/۰۰۲	ندارد	۰/۱۴۶
تسهیلات روستایی	دارد	۰/۰۰۱	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۲۰۱	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۸
احساس مسئولیت	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۱	دارد	۰/۰۰۵	دارد	۰/۰۲۵	دارد	۰/۰۰۰
ساختمان‌ها	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۱۴	ندارد	۰/۵۷۳	ندارد	۰/۸۳۰	دارد	۰/۰۰۰
شبکه دسترسی	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۵۳۰	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۳۲۵
امکانات رفاهی تفریحی	دارد	۰/۰۳۰	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۴۰۵	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۶۷۰
روابط اجتماعی	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۲۴	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۶۳۰	دارد	۰/۰۱۷
دسترسی به خدمات	دارد	۰/۰۰۱	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۵	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۲۳۲
سرزندگی	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۴	ندارد	۰/۱۸۸	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۰
نظم	دارد	۰/۰۰۰	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۸۲۵	دارد	۰/۰۰۰	ندارد	۰/۷۱۸
شناخت محیط اطراف	ندارد	۰/۱۶۵	دارد	۰/۰۰۴	ندارد	۰/۱۸۶	دارد	۰/۰۱۲	ندارد	۰/۱۷۱

۳.۴. بررسی متغیرهای اقتصادی- اجتماعی مؤثر بر رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط زندگی

۳.۴.۱. رابطه بین متغیرها با عوامل شانزده‌گانه

کیفیت محیط

در این باره، برای متغیرهای سن (که به حالت سؤال بسته مطرح شده بود)، جنس و وضعیت تأهل به‌عنوان متغیرهای اقتصادی^۰ اجتماعی که دارای مقیاس اسمی هستند، از آزمون ضریب همبستگی فی و کرامر، و برای میزان تحصیلات و میزان رضایت مالی شخص که در ادامه متغیرهای اجتماعی- اقتصادی هستند و دارای مقیاس رتبه‌ای می‌باشند، از روش همبستگی رتبه‌ای استفاده شده است. سطح معنی داری روابط بین متغیرها در سطح ۰/۰۵ (۹۵٪ معنی داری) و ۰/۰۱ (۹۹٪ معنی داری) بررسی شده است که میزان آن برای هر یک از عوامل در جدول (۴) آورده شده است. براساس مجموع محیط‌های روستایی دهستان میانده (کل پاسخ‌گویان به‌صورت یکپارچه)، روابط بین متغیرها بررسی شده است. در تمام پاسخ‌گویان، متغیر جنس با میزان رضایت از صدا، بو، آلودگی، جمع‌آوری زباله، امنیت اجتماعی، میزان شلوغی، تسهیلات روستایی، احساس

۴.۳.۲. رابطه بین متغیرها با رضایتمندی از کیفیت

محیط زندگی

در جدول (۵)، رابطه بین ویژگی‌های فردی با متغیر وابسته اصلی (میزان رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی) بیان شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، در محدوده مورد مطالعه، بین دو متغیر میزان تحصیلات و رضایت اقتصادی با میزان رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی رابطه معنی‌داری وجود دارد. در ارتباط با متغیرهای مستقل دیگر مورد بحث در پژوهش حاضر، در مقایسه با کیفیت محیط زندگی در روستاها (سن، وضعیت تأهل و جنس) رابطه معنی‌داری حاصل نشده است.

جدول ۵- همبستگی بین ویژگی‌های فردی با رضایتمندی از

کیفیت محیط زندگی در دهستان میانه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

متغیر	همبستگی	ضریب همبستگی	Sig
سن	ندارد	-۰/۰۰۵	۰/۹۲۴
جنس	ندارد	۰/۱۱۶	۰/۰۷۶
میزان تحصیلات	دارد	۰/۷۱۶	۰/۰۰۰
وضعیت تأهل	ندارد	۰/۱۰۷	۰/۰۸۱
رضایت اقتصادی	دارد	۰/۱۷۸	۰/۰۲۹

۵. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

نتایج نشان می‌دهد میزان رضایت ساکنان در نواحی روستایی دهستان میانه از کیفیت محیط، در حد مطلوبی قرار ندارد. براساس تقسیم‌بندی صورت گرفته از تحلیل خوشه‌ای، تنها دو روستا دارای رضایت قابل قبول بودند. ذکر این نکته دارای اهمیت می‌باشد که سطوح رضایت در نواحی روستایی و برتری هریک، لزوماً شرایط بهتر محیط را در روستاهای مورد نظر تداعی نمی‌کند و این برتری‌ها به صورت نسبی پذیرفتنی می‌باشند؛ براین اساس، روستاهای میانه و نصیرآباد در بین سه سطح یادشده، بهترین شرایط را از نظر رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی دارا می‌باشند و در سطح اول قرار می‌گیرند. از دلایل قابل ذکر در مورد روستاهایی که در سطح اول هستند، می‌توان به نزدیکی به زاهدشهر و دسترسی آسان به مراکز خدماتی شهری، آسفالت‌کشی معابر عبوری اصلی، نوسازی مسکن و جدول‌کشی معابر بر اثر طرح هادی روستایی

اشاره کرد. سطح دوم پژوهش حاضر که مربوط به سطح متوسط میزان رضایتمندی از کیفیت محیط ایجادشده روستایی است، شامل روستاهای بیدزرد و سده می‌باشد. همچنین، روستاهای گهراب، رحیم‌آباد، بیشه‌زرد و ابوذرآباد که سطح سوم رضایتمندی را تشکیل می‌دهند، کمترین رضایتمندی را در بین روستاهای مورد بررسی دارند. از جمله دلایل اصلی نتایج به دست آمده، می‌توان نبود برنامه‌ریزی کارآمد با توجه به توانایی‌های محیط روستایی و موازی‌کاری در برنامه‌های اجرایی در محیط روستاها، کمبود فضای سبز و مسائلی از این قبیل را برشمرد. همچنین، نتایج حاصل از آزمون فی و کرامر و همبستگی اسپیرمن نشان داد که بین ویژگی‌های اجتماعی، میزان تحصیلات و رضایت اقتصادی با رضایتمندی از کیفیت محیط زندگی در دهستان میانه رابطه همبستگی معنی‌داری وجود دارد؛ اما بین متغیرهای فردی جنس، سن و وضعیت تأهل با میزان رضایتمندی مردم از کیفیت محیط زندگی‌شان در دهستان میانه رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

در ارتباط با ارتقای کیفیت محیط زندگی در دهستان میانه توصیه می‌شود که به پیشنهادهای زیر توجه گردد:

- سامان‌دهی فضاهای اطراف روستاهای رحیم‌آباد و بیشه‌زرد (به دلیل وجود جنگل مصنوعی در نزدیکی این دو روستا) با هدف ایجاد محیط‌های تفریحی، گذران اوقات فراغت و مسیر پیاده؛
- بهبود دسترسی‌ها و وضعیت کالبدی معابر؛
- ایجاد، گسترش و پیش‌بینی امکانات تفریحی مناسب و متناسب در محلات محروم در افق زمانی ۱۰ ساله؛
- بهبود شیوه جمع‌آوری و دفع زباله‌های روستایی در سطح روستاها که یک نمونه آن در روستای گهراب که نام دیگر آن دولت‌آباد می‌باشد، در حال اجرا است؛
- ملزم کردن ساکنان به رعایت اصول معماری و زیبایی در ساخت واحدهای مسکونی جدید؛
- در نهایت اینکه، در ارتباط با بهبود کیفیت محیط دهستان میانه، توسعه فرهنگ مدیریتی جدید مهم‌ترین اصل است که نیازمند تفکرات اصولی در مسیر ترویج مشارکت ساکنان، کاهش موازی‌کاری‌های پروژه‌های عمران روستایی، خدمات‌رسانی مناسب به روستاییان و مواردی از این دست می‌باشد.

8. Veenhoven 9. Lansing & Marans 10. Pacione 11. Zallay 12. Collados & Duane 13. Kuafman & Gupta 14. Cheng & Lin 15. Crisp, Pelletier, Duffield, Adams & Nagy 16. Ott	یادداشت‌ها 1. Zeren Gulersoy, Ozsoy, Tezer, Genli Yigiter, Gunay, & Van poll 2. Auh 3. Brown 4. Crap & Zawadski 5. Allen, Voget & Cordes 6. Levent & Nijkamp 7. Das
---	--

کتابنامه

۱. آلتمن، آ. (۱۳۸۲). محیط و رفتار اجتماعی (خلوت فضای شخصی، قلمرو و ازدحام) (ع. نمازیان، مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۲. استانداری فارس. (۱۳۹۰). سالنامه آماری استان فارس. شیراز: معاونت برنامه‌ریزی استانداری فارس.
۳. حاجی‌نژاد، ع.، رفیعیان، م.، و زمانی، ح. (۱۳۸۹). بررسی متغیرهای فردی مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی (مطالعه موردی: مقایسه بافت قدیم و جدید شهر شیراز). *مجله جغرافیا و توسعه*، ۵(۱۷)، ۸۲-۶۳.
۴. حافظ‌نیا، م. ر. (۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران: انتشارات سمت.
۵. شکویی، ح. (۱۳۸۳). دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری. تهران: انتشارات سمت.
۶. شکویی، ح. (۱۳۸۴). فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی. تهران: انتشارات گیتی‌شناسی.
۷. لنگ، ج. (۱۳۸۳). آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط (ع. ر. عینی‌فر، مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۸. مطلبی، ق. (۱۳۸۰). روان‌شناسی محیط؛ دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری. *مجله هنرهای زیبا*، ۴(۱۰)، ۶۷-۵۲.
۹. مولر، ج. ه.، شوسلر، ک.، و کاستنر، ه. (۱۳۷۸). *استدلال‌های آماری در جامعه‌شناسی* (ه. نایبی، مترجم). تهران: نشر نی.
۱۰. مهدیزاده، ج. (۱۳۸۵). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران). تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.
11. Allen, J., Voget, R., & Cordes, S. (2002). *Quality of life in rural Nebraska: Trends and changes*. Institute of agriculture and natural resources, University of Nebraska- Lincoln. Retrieved June 8, 2013, from <http://digitalcommons.unl.edu/caripubs>.
12. Auh, S. (2005). *An Investigation of the Relationships between Quality of Life and Residential Environment among Rural Families*, A dissertation submitted to the graduate faculty in partial of the requirements of degree of Doctor of philosophy, Iowa State University, Ames Iowa. Retrieved March 18, 2013, from <http://lib.dr.iastate.edu/rtd>
13. Levent, B. T., & Nijkamp, P. (2006), Quality of Urban Life, a Taxonomic Perspective, *Journal of Studies in Regional Science*, 36(2), 1-5.
14. Brown. A. L. (2003). Increasing the utility of urban environmental quality information. *Landscape and Urban planning*, 65( ), 85-93.
15. Cheng, C. H., & Lin, Y. (2002). Evaluating the best main battle Tank using fuzzy decision theory with linguistic criteria evaluation European. *Journal of Operational Research*, 142(1), 147-154.
16. Collados, C., & Duane, T. P. (1999). Analysis natural capital quality of life: A model for evaluating the sustainability of alternative regional development paths. *Ecological Economics*, 30 (3), 441-460.
17. Crap, F., & Zawadski, R. (1976). Dimensions of urban environmental. *Quality Environmental Behavior*, 2(8), 239-264.

18. CRISP, J., Pelletier, D., Duffield, C., Adams, A., & Nagy, S. U. E. (1997). The Delphi method?. *Nursing research*, 46(2), 116-118.
19. Das, D. (2008). Urban quality of life: A case study of Guwahati. *Social Indicators Research*, 88(2), 297-310.
20. Lansing, J. B., & Marans, R. W., (1969), Evaluation of Neighborhood, *Journal of the American Institute of Planners*, 35. 195-199.
21. Ott, W. R. (1978). *Environmental indices: Theory and practice*. Ann Arbor Science Publishers, the University of Michigan, 371. Retrieved April 5, 2013, from www.scholar.google.com
22. Pacione, M. (1984). Evaluating the quality of the residential environment in a high-rise public housing development. *Applied Geography*, 4(1), 59-70.
23. Pacione, M. (1990). Urbanliveability: A review. *Urban Geogr*, 11(1), 1-30.
24. Pacione, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing: A social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65(1), 19-30.
25. Van poll, R. (1997). *The perceived quality of urban environment: A multiattribute evaluation*, University of Groningen.
26. Veenhoven, R. (1996). Happy Life-expectancy: A comprehensive measure of quality of life in nations. *Social Indicators Research*, 39(1). 1-58.
27. Zeren Gulersoy, N., Ozsoy, A., Tezer, A., GenliYigiter, R., & Gunay, Z. (2009). Strategic quality planning in urban environment. *Journal of Istanbul Technical University*, 6(1), 109-125.

The Assessment of Quality of Living Environment in Rural Areas from Residents Views (Case Study: Miandeh Dehestan in Fasa County)

Hamid Barghi¹, Hamzeh Rahimi^{2*}, Mohammad Reza Boshag³, Mohammad Nouri⁴

1- Assistant Prof., Geography and Rural Planning, Isfahan University, Isfahan, Iran.

2- Ph.D Student in Geography and Rural Planning, Isfahan University, Isfahan, Iran.

3- Ph.D Student in Geography and Rural planning, Isfahan University, Isfahan, Iran.

4- Ph.D Student in Geography and urban planning, Shahid Behshti University, Tehran, Iran.

Received: 6 Aug 2013

Accepted: 25 Feb 2014

Abstract

Purpose: The current paper is intended to assess effective factors of residents' satisfaction of their quality of living environment from Miandeh rural-ship residents' view in Fasa County. Accordingly, with regard to conceptual literature of quality of environment, 16 selected factors taken from conceptual framework, have been assessed and evaluated.

Methodology: In terms of the objective of the research, the method is applied and, in case of the method, it is descriptive-analytic. The sample size was calculated 384 cases for study area using Cochran's formula. To analyze data, one sample t-test, Spearman correlation coefficient, Phi and Cramer tests have been used. In addition, to complete the analysis, both fuzzy multi-criteria techniques and cluster analysis were used. Generally, the ultimate score of residents' satisfaction level of their living environment were classified into three classes including: High satisfaction, Medium satisfaction, low satisfaction.

Finding: The lowest satisfaction rate of residents is corresponded to rural areas such as: Bisheh Zard, Rahim abad, Goharab and Abuzar abad which the obtained satisfaction rate is lower than average. In this case, promotion of access, physical condition of the roads, creation, expansion, anticipated range of leisure facilities in slums, improving rural waste and disposal collection, revitalization the around rural spaces specially in Rahimabad and Bisheh zard could be enumerated as approaches that have been proposed based on the results.

Research limitation: The limitation of the research was about time, financial issues and the attitude of the rural population and the questions related to issues such as social or financial affairs.

Practical implication: The present study has emphasized on the strategy that to create a favorable environment considering environmental potentiality of rural areas a codified program should be developed for the residents which has the characteristics of life satisfaction. Enhancing the environment quality of life in rural areas helps village's stability.

Original/ value: The value of this research is having different look and provided residents' views to quality environment life is in rural areas of Iran.

Keywords: Quality of living environment, satisfaction, rural areas, fuzzy multi-criteria techniques, Miandeh Dehestan.

How to cite this article:

Barghi, H., Rahimi, H., Boshag, M. R. & Nouri, M. (2015). The assessment of Quality of living environment in rural areas from residents' views (Case study: Miandeh Dehestan in Fasa County). *Journal of Research & Rural Planning*, 3(8), 13-24.

URL <http://jrrp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/23650>

ISSN: 2322-2514

eISSN: 2383-2495